DE LEGITIMITEIT VAN DE RECHTERLIJKE MACHT

BOEKBESPREKING

–*Wiek Slagter* –

Naar aanleiding van: Tom Zwart e.a., *De legitimiteit van de rechterlijke macht. Ideeën voor behoud en versterking*, geschrift 119 van de Prof. Mr. B.M. TeldersStichting, Den Haag, 2013.

Randverschijnselen

In het eerste nummer van *Liberaal Reveil* in 2014 is een boekbespreking van mr. G.A. van der Steur gewijd aan bovengenoemde uitgave van de TeldersStichting. In dit geschrift van de TeldersStichting over de legitimiteit van de rechterlijke macht worden enkele voorstellen besproken, waarbij telkens de vraag kan rijzen of daarmee de legitimiteit van de rechterlijke macht kan worden bevorderd. Die legitimiteit heeft de laatste jaren enigszins onder druk gestaan door enkele achteraf gebleken onjuiste strafrechtelijke vonnissen. Men denke aan de Schiedammer Parkmoord, Ina Post, Lucia de B, de Puttense Moordzaak en de moord op de weduwe in Deventer. In vrijwel al die gevallen is achteraf gebleken, dat verdachten ten onrechte zijn veroordeeld en jaren onschuldig in de gevangenis hebben gezeten. In het geschrift worden mogelijkheden onderzocht om zulks in de toekomst te voorkomen. Daarbij passeren de volgende voorstellen van de werkgroep van de TeldersStichting de revue: lekenrechtspraak, alternatieve geschillenbeslechting, mediation en herstelrecht, participatie van het slachtoffer in het strafproces, het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie, hervormingen bij de Hoge Raad, omgang met het internationaal recht en culturele pluriformiteit bij de rechterlijke macht.

Vertrouwen, tevredenheid (ook bij de verliezende partij) en acceptatie worden door de werkgroep terecht genoemd als aspecten van legitimiteit van de rechterlijke macht. Elders in het rapport wordt legitimiteit van de rechterlijke macht eveneens terecht omschreven als de bereidheid om het gezag van de rechterlijke macht, sprekende via haar beslissingen, te erkennen.

Terecht worden in het rapport als kernwaarden en beginselen van de rechterlijke macht genoemd: onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit, fatsoenlijkheid, gelijkheid, kundigheid, zorgvuldigheid, onafhankelijkheid, autonomie, onpartijdigheid, vrij van vooringenomenheid, deskundigheid, professionaliteit, gelijkheid in procedurele en materiële zin, transparantie in het rechterlijk denken, verankering in een cultureel en politiek realiteitsbeeld[A] en voorkomen van (de schijn van) activisme.

De genoemde termen zijn juist maar er zitten wel enkele doublures bij. Bovendien mis ik één eigenschap: besluitvaardigheid. De rechter begint neutraal de zaak te bestuderen maar uiteindelijk zal hij in deze of andere richting een besluit moeten nemen, een vonnis wijzen. Partijen moeten daarop worden voorbereid. Het vonnis mag niet als een pure verrassing uit de lucht komen vallen. Daarom heb ik destijds verdedigd dat de rechter alvorens vonnis te wijzen, vrij zijn mening voorlopig te kennen geeft en beide partijen in de gelegenheid stelt daarop te reageren.[1] Dat kan uiteindelijk de kwaliteit van zijn eindoordeel ten goede komen. Aan het slot van de procedure mag de rechter niet langer twijfelen maar moet hij partij kiezen.

Rechtspraak behoeft niet kostendekkend te zijn. Een overheidsbijdrage blijft gerechtvaardigd, indien een kosten-batenanalyse daartoe een rechtvaardiging vormt.

Na de noodkreet van een aantal raadsheren van het Hof te Leeuwarden en de door hen ontvangen grote bijval van leden van de rechterlijke macht, ben ik wel geneigd te geloven, dat de rechters te veel door de directeur en niet door de president worden geringeloord met verwijzing naar het aantallen vonnissen. De werkgroep neemt in dit opzicht geen positie in. Er is een gebrek aan reflectie.

Het rapport van de werkgroep bevat nog vele andere gedachten en voorstellen, waaruit de creativiteit van de werkgroep blijkt, maar het is mij niet mogelijk aan alle aspecten recht te doen. De slotsom is, dat het rapport enige bezwaren oproept, omdat het te veel aandacht besteedt aan randverschijnselen en te weinig aan bedreigingen van de legitimiteit van de rechterlijke macht.

A Verankering in een cultureel en politiek realiteitsbeeld betekent mijns inziens niet, dat het rechterlijk oordeel steeds parallel moet lopen met het culturele en politieke realiteitsbeeld.

Omtrent enkele van deze voorstellen oordeelt het rapport van de TeldersStichting minder gunstig, over andere meer gunstig. Als geheel wordt de legitimiteit van de rechterlijke macht vrij gunstig beoordeeld. Het rapport van de TeldersStichting sluit daarbij aan. Het liberale karakter, noch van het geschrift van de TeldersStichting, noch van de daaraan gewijde bespreking in *Liberaal Reveil*, komt duidelijk tot uiting. Door het technische karakter van het onderwerp kan dit ook minder gemakkelijk. Ik zou in dit opzicht er mee willen volstaan erop te wijzen, dat volgens een voorlopig onderzoek de meerderheid van de rechters aanhanger is van de politieke partij D66. Daarop volgt de PvdA en als derde partij van aanhangers van de rechterlijke macht slechts de VVD. Misschien verklaart dit, dat deze tweede boekbespreking wat kritischer uitvalt. Mijn voornaamste bezwaar tegen het rapport van de TeldersStichting is echter gelegen in het feit, dat in het rapport slechts aandacht wordt besteed aan een aantal min of meer modieuze randverschijnselen, terwijl niet wordt ingegaan op de kern van de vraag: is de rechterlijke macht boven twijfel omtrent de legitimiteit verheven? Uit het onderstaande zal blijken waarom ik die vraag ontkennend beantwoord.

Kritiekpunten op het geschrift

Mijn acht voornaamste vormen van kritiek zijn:

1. Het gaat niet alleen om twijfel over de legitimiteit van de strafrechtspraak, maar ook om legitimiteit van de civiele rechtspraak.
2. Het gaat niet om een aantal min of meer modieuze randverschijnselen en voorstellen, maar het gaat in de eerste plaats om de legitimiteit van het optreden van de rechterlijke macht in de zitting en in het vonnis.
3. Een deel van deze randverschijnselen wordt zonder voldoende argumenten door de werkgroep van de TeldersStichting aanbevolen – soms in een advies om een proef te nemen –, mijns inziens om een modieuze indruk te maken.
4. De rechterlijke macht bewandelt zowel in de zitting als in de vonnissen te veel de weg van de minste weerstand.
5. Geen enkele aandacht wordt in het geschrift gewijd aan de gevallen van klassenjustitie, die juist in de eerste plaats aanleiding zouden kunnen geven die legitimiteit soms in twijfel te trekken. Men kan dit niet langer afdoen met de kwalificatie: onbewezen verdachtmakingen.
6. De rechters houden elkaar teveel de hand boven het hoofd (klassenjustitie). Dit blijkt onder meer bij mislukte procedures tegen rechters, afwijzen van klachten tegen vooringenomen rechters en voortdurende afwijzingen van wrakingsverzoeken. Die klachten betreffen ook de Raad voor de Rechtspraak, die liegende rechters financieel ondersteunt.
7. De door de overheid aan rechters opgelegde instructie om eerst te trachten tot een compromis te komen door mediation, is veel te ver doorgedreven.
8. Er bestaan te weinig mogelijkheden om slechte rechters op een zijspoor te plaatsen of te ontslaan.

Het geschrift is prettig leesbaar en er wordt blijk gegeven van een grote vertrouwdheid met het onderwerp, in het bijzonder op strafrechtelijk terrein. Terecht worden op dit terrein twijfels geplaatst bij de rechterlijke macht naar aanleiding van de achteraf onjuist gebleken strafvonnissen, zoals hiervoor genoemd. Onverminderd het feit dat een rechter medewerkt aan een veroordeling van een onschuldige verdachte, ondervindt die rechter daarvan in zijn latere loopbaan de consequenties door achterwege laten van bevordering of zelfs ontslag? De werkgroep zwijgt ook hierover. Dat er ook fouten zijn gemaakt door het Openbaar Ministerie (Marinier Erik O., Clickfonds en de Vuurwerkramp Enschede) levert geen smet op voor de zittende rechterlijke macht.

Bezwaren bij de opzet van het geschrift

Het is echter niet alleen de strafrechtspraak waarbij de integriteit soms twijfelachtig is. Het doet zich voor bij alle rechtspraak, ook de civiele rechtspraak. Daarmee kom ik meteen aan enkele bezwaren, die ik tegen dit rapport heb.

Het onderschrift van de titel van dit rapport luidt: *Ideeën voor behoud en versterking*. Dit is echter niet voldoende. Eerst moet men nagaan op welke gronden soms twijfel ontstaat aan de legitimiteit van de rechterlijke macht. Indien dat vaststaat en de oorzaken daarvan zijn vastgesteld, kunnen voorstellen tot verbetering worden gedaan.

In het rapport wordt ruimschoots aandacht besteed aan allerlei randverschijnselen van de rechterlijke macht maar tot de kern van de twijfel wordt niet doorgedrongen. Die randverschijnselen betreffen beschouwingen omtrent lekenrechtspraak, alternatieve geschillenbeslechting, mediation en herstelrecht, participatie van het slachtoffer in het strafproces, het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie, hervormingen bij de Hoge Raad, omgang met internationaal recht en culturele pluriformiteit binnen de rechterlijke macht. Wij kennen in Nederland, in tegenstelling tot bijvoorbeeld

Duitsland, niet het legaliteitsbeginsel maar het opportuniteitsbeginsel bij de beslissing van het Openbaar Ministerie om al dan niet tot vervolging over te gaan. Allerlei overwegingen kunnen voor de Officier van Justitie een rol spelen om van vervolging af te zien. De werkgroep is het daarmee wel eens, maar stelt voor bepaalde categorieën zeer ernstige delicten voor een vervolgingsplicht in de stellen. Wij kennen echter, anders dan ten onrechte wordt gesteld, in Nederland, afgezien van algemene strafminima, geen specifieke strafminima.

Experimenteren met lekenrechtspraak

Anders dan in allerlei landen, kennen wij in Nederland geen juryrechtspraak in strafzaken.[B] Juryrechtspraak werkt enorm vertragend (selectieproces) en kosten verhogend, zonder dat bewezen is, dat zulks leidt tot betere of beter aanvaardbare strafvonnissen. Juryleden hebben niet van tevoren de processtukken gelezen. Desondanks stelt de werkgroep voor om een experiment met lekenrechtspraak in te voeren. Naar de mening van de werkgroep dient een lekenrechter zich alleen uit te spreken over de schuldvraag (dat wil zeggen: heeft de dader wel of niet het strafbare feit gepleegd?) maar niet over de strafmaat.

Al deze randverschijnselen zijn, om te voorkomen dat het slechts om een modeverschijnsel zou gaan, pas zinvol, indien door onderzoek wordt bewezen, dat daardoor de legaliteit van de rechterlijke macht toeneemt. Wordt de kans dat een rechter ten onrechte iemand tot gevangenisstraf veroordeelt, terwijl hij onschuldig is, kleiner indien ook leken tot het rechterlijke oordeel bijdragen? Het bewijs is nog niet geleverd. Zolang dit niet geschied is, dient de suggestie om leken tot de strafrechtspraak toe te laten niet te worden gevolgd. Daar zijn immers vele praktische problemen aan verbonden, zoals selectie, buitengewoon verlof van het werk, vertraging en extra kosten.

J. Leijten, onlangs overleden, ex-rechter, ex-hoogleraar, en ex-Advocaat Generaal bij de Hoge Raad, heeft een boekje geschreven. In *God houdt niet van rechters* heeft hij een opstel gewijd aan de affaire Dreyfus. Zoals bekend, is Dreyfus destijds volkomen onschuldig toch strafrechtelijk veroordeeld, terwijl later kwam vast te staan, dat hij geen enkel (maar een ander wel) verraad had gepleegd. Leijten vermeldt, dat deze volkomen onjuiste uitspraak (waardoor Dreyfus vijf jaar ten onrechte op Duivelseiland (Frans Guyana) heeft gezeten), gewezen is door een rechtbank, uitsluitend bestaande uit leken (door Leijten genoemd 'juridisch ongeschoolde dienstkloppers, die (als militairen) bovendien lang niet altijd te vertrouwen waren als de eer van hun leger op het spel stond'. Dit bewijst allerminst, dat door deelneming van lekenrechters de kans op foute strafvonnissen wordt verminderd.

In Nederland is Dreyfus vooral bekend door het vlammende artikel van Emile Zola. Leijten vestigt echter de aandacht op een in Nederland minder bekend feit, namelijk, dat De Pinto, destijds de oudste raadsheer in de strafkamer van de Hoge Raad, zich ook enorm heeft ingespannen om het aan Dreyfus aangedane onrecht te herstellen.

Nog twee citaten uit het boekje van J. Leijten: 'Weet u wel hoeveel kwaad u in uw rechtbank hebt aangericht door processen alleen op puur technische gronden te beslissen en door gewone mensen niet te hulp te komen bij hun gevecht tegen die technische problemen, wat tot gevolg had dat uw beslissingen alleen juridisch-technisch in orde waren?' en 'Wij hebben in Nederland nooit het strafbaar feit gekend dat '*contempt of court*' heet en waar in het verleden in Engeland zware gevangenisstraffen voor werden opgelegd. Maar ook de Nederlandse rechters waren vroeger vaak en zijn ook nu nog soms te ongenaakbaar.'

Pluriformiteit van de rechterlijke macht

Het voorstel om een experiment te beginnen, zonder dat het vermoeden bestaat dat zulks tot een betere legitimiteit van de rechterlijke macht zou kunnen leiden, geldt tevens voor het voorstel omtrent de pluriformiteit. Daaromtrent zou ik willen zeggen, dat toelating van allochtonen tot de rechterlijke macht mijns inziens slechts aanvaardbaar is, indien de betrokkene de Nederlandse nationaliteit heeft en ook in het Nederlandse culturele leven is geïntegreerd. Ik moet er niet aan denken om zo iemand tot de rechterlijke macht toe te laten, indien hij toejuicht, dat een zwangere vrouw, die overspel heeft gepleegd, wordt gestenigd.

Zoals wij Nederlanders, die zich in een buitenland bevinden, ons moeten aanpassen aan de cultuur van dat land, zo zullen mijns inziens ook buitenlanders in Nederland zich moeten aanpassen aan de cultuur van onze rechtspraak. Het gaat te ver van de Nederlandse rechter te verlangen dat hij zich aanpast aan de in Nederland bestaande pluriformiteit, zoals de werkgroep doet. Moet de Nederlandse rechter ineens milder gaan oordelen over een bloedwraak? Terecht verzet

B In Amerika vindt ook juryrechtspraak in civiele zaken plaats, maar dat leidt tot zeer ongewenste uitspraken, bijvoorbeeld astronomische poenale schadevergoedingen aan slachtoffers van sigarettenverslaving. Die civiele juryrechtspraak kan contractueel wel worden uitgesloten.

de werkgroep zich tegen de invoering van quota voor herkomst van buitenlandse rechters.

Dissenting opinion

Wel deel ik het voorstel van de commissie om een *dissenting opinion* toe te laten. Weliswaar gaat daarmee een stuk geheim van de raadkamer verloren (anders de werkgroep schrijft) maar daar staat tegenover, dat zo'n *dissenting opinion* de overige rechters noopt nog eens zeer scherp over het aanvankelijk oordeel na te denken. Dit zou niet alleen moeten gelden voor rechters in de Hoge Raad, maar ook voor rechters in lagere rechtscolleges. De *dissenting opinion* distantieert zich van het meerderheidsoordeel. Dat kan in latere rechtspraak doorwerken.

De nadruk teveel op strafrechtspraak

Het rapport is vooral toegespitst op de strafrechtspraak, terwijl omtrent de civiele rechtspraak en de bestuursrechtspraak weinig wordt gezegd. Daartoe was de werkgroep die het rapport heeft opgesteld te eenzijdig samengesteld. Zo blijkt de werkgroep zelfs niet te weten, dat de hoogste bestuursrechter de afdeling Rechtspraak van de Raad van State is. Omtrent het heilloze voornemen om die taak van bestuursrechtspraak naar de Hoge Raad over te hevelen wordt thans weinig meer vernomen. De werkgroep zegt er ook niets over. Het aantrekkelijke van de grote stroom rechtspraak op het terrein van het bestuursrecht is hierin gelegen, dat de afdeling Rechtspraak van de Raad van State (ik spreek uit eigen ervaring) niet lijdelijk is. Is dat geen voorbeeld voor de civiele rechtspraak? De commissie laat zich niet kritisch over die lijdelijkheid uit.

Het verwijt van klassenjustitie

Natuurlijk hebben de aantijgingen tegen Westenberg en Kalbfleisch, dat zij een valse eed hebben afgelegd, niet gunstig gewerkt op het aanzien van de rechterlijke macht. De werkgroep laat echter na de nadruk te leggen op een aspect, dat in ernstige mate het aanzien van de rechterlijke macht in zijn geheel in een slecht daglicht stelt. Dus het verwijt van klassenjustitie. Hoewel dit verwijt een ernstige inbreuk is op de legitimiteit van de rechterlijke macht, komt het woord 'klassenjustitie' in het rapport in het geheel niet voor. Dit onmeetbare verwijt moet echter wel ernstig worden genomen.

Verwant met de gevallen van klassenjustitie is het gevaar, dat de rechterlijke macht wordt gemanipuleerd in het overheersende directe of indirecte belang van de Staat. Een vaststaand geval ter ondersteuning van deze stelling is de vervanging van drie rechters in de Rechtbank te Haarlem in de procedure van Chipshol tegen Schiphol. Toen deze drie rechters op het punt stonden een vonnis te wijzen, waarbij Schiphol zou worden veroordeeld tot een zeer grote schadevergoeding aan Chipshol, zijn op dat moment die drie rechters van de zaak afgehaald en door drie andere rechters van de Rechtbank te Haarlem vervangen, die vervolgens Schiphol tot een veel lagere schadevergoeding hebben veroordeeld. De toenmalige President van de Rechtbank te Haarlem heeft dit in het beste geval over zijn kant laten gaan, in het slechtste geval in gang gezet. Vervolgens is hij benoemd tot President van de Rechtbank Den Haag.

Niet alleen de rechterlijke macht maar ook de politiek en de journalistiek zijn onvoldoende geïnteresseerd om zich te keren tegen die manipulatie van de rechterlijke macht, hoewel zulks uiteindelijk leidt tot de ondergang van de rechtstaat Nederland. Tot dit ongunstige trio hoort ook omkoping van rechters, die echter gelukkig, voor zover mij bekend, in Nederland niet voorkomt.

Hoewel er geen sprake is van enig verband met klassenjustitie, noem ik nog een geval, waarbij naar mijn indruk een rechter te veel bescherming biedt aan zijn mederechter in dezelfde rechtbank. Daarbij doel ik op het feit dat statistisch zeer vele wrakingsverzoeken worden afgewezen. Natuurlijk is dat vaak terecht, indien het wrakingsverzoek uitgaat van een advocaat, die er slechts op uit is zand in de machine van het proces te strooien. Er zijn echter ook gevallen waarin een partij terecht kan menen, dat een rechter blijkens vroegere uitlatingen of gedragingen, niet meer onpartijdig tegenover de zaak staat en daardoor in strijd handelt met een van de hiervoor genoemde kenmerken van de goede rechter. Een rechter die moet oordelen over een collega-rechter in dezelfde rechtbank, zal in een wrakingsprocedure zijn collega niet snel laten vallen, aldus de statistiek. Daarom heb ik destijds reeds voorgesteld, dat wrakingsgeschillen niet door een rechter van dezelfde rechtbank worden beoordeeld – de distantie is dan te gering – maar dat alle wrakingsgeschillen geconcentreerd worden behandeld door één centrale wrakingsrechtbank.[2]

De weg van de minste weerstand

Veel ernstiger bedreiging voor de legitimiteit van de rechterlijke macht dan de klassenjustitie, is echter het verwijt, dat met name rechters vaak zoeken naar de weg van de minste weerstand. De rechter tracht niet zelden aan de problemen van een uitspraak te ontkomen door min of meer formele argumenten, waardoor de materiële waarheid niet naar voren

komt. Daarbij denk ik aan de volgende ontsnappingspogingen van rechters. Het is gemakkelijker een vordering af te wijzen dan toe te wijzen, dus afwijzen. Dat afwijzen vind ik in een beroep op de stelling, dat het gestelde feit door de eiser niet is bewezen, dat er sprake is van formele fouten, dat er verjaring heeft plaatsgevonden, dat de eiser geen belang heeft bij de vordering, dat de eiser om formele gronden niet ontvankelijk moet worden verklaard, dat de rechter onbevoegd is, overschrijding van door de griffie gestelde termijn. Zodra een rechter wordt geconfronteerd met een dagvaarding, waarbij de geijkte paden van wanprestatie en onrechtmatige daad worden verlaten, komt het voor, dat de rechter de dagvaarding onbegrijpelijk vindt en daarom niet-ontvankelijk verklaart. De rechter kan ook ontsnappen aan het doen van een uitspraak door de zaak te verwijzen naar een mediator, zoals van overheidswege aan de rechter wordt opgedragen.

Het verbaast mij, dat in het rapport eerder in positieve dan in negatieve zin aandacht wordt besteed aan mediation. Terecht ziet de werkgroep mediation als een vorm van alternatieve geschillenbeslechting, niet als een volwaardige vervanging van de rechtspraak. Natuurlijk is het mooi, wanneer partijen met elkaar verzoend worden, waardoor zij in de toekomst 'weer door één deur kunnen'. De methode van mediation is echter ontaard in een middel om van een moeilijke beslissing af te komen. Een aantal geschillen is in het geheel niet geschikt voor mediation, bijvoorbeeld omdat de ene partij de andere heeft bedrogen, zodat het vertrouwen verloren is gegaan; of het betreft een min of meer principieel geschil, waar bij geen enkele partij gebaat is met een compromis.[3]

De legitimiteit van de rechterlijke macht wordt op de proef gesteld, wanneer de wetgever met nadruk mediation bevordert. Die bevordering vindt ook door rechters plaats door op de advocaten zware druk uit te oefenen, door een bedreiging met een hoge proceskostenveroordeling. Dit is het tegendeel van minzame bemiddeling. De partij bevindt zich dan in een noodsituatie doordat de rechter misbruik maakt van zijn bevoegdheid. Dit wordt geaccentueerd door het feit, dat de alleensprekende rechter niet meer gecorrigeerd wordt door mederechters. In almacht en met arrogantie drukt de rechter er een schikking door, waardoor hij bevrijd wordt van het probleem in een dik en ingewikkeld dossier een vonnis te wijzen. De rechter, die niet meer weet dan uitspraken over wanprestatie of onrechtmatige daad, is dan verlost van de plicht een moeilijke beslissing te nemen. Voorbij wordt gezien, dat de kosten van een rechterlijke procedure, mede door de hoge griffierechten, thans zo hoog zijn, dat een advocaat slechts tot een procedure overgaat, indien er geen andere oplossing is. De hoge griffierechten botsen met het toegenomen streven naar mediation. Indien de rechterlijke macht door verhoging van het griffierecht meer vraagt voor haar diensten, moeten dan ook die diensten beter worden en niet minder, zoals door het afschuiven naar mediation.

Tot slot

In het rapport worden allerlei randverschijnselen besproken maar de bestaande rechterlijke macht blijft buiten beschouwing. De werkgroep was sterk gefocust op rechterlijke dwalingen in het ten onrechte veroordelen van een verdachte, die achteraf onschuldig blijkt te zijn. Dit is natuurlijk zeer ernstig, ook al zou ik niet willen stellen: liever tien verdachten ten onrechte vrijgelaten dan één onschuldige die ten onrechte strafrechtelijk veroordeeld.

Er zijn de laatste jaren veel rapporten verschenen omtrent de legitimiteit van de rechterlijke macht.[4] Vele van deze rapporten zijn verschenen na het rapport van de TeldersStichting, zodat de werkgroep daarmee geen rekening heeft kunnen houden. Een belangrijk deel van deze rapporten heeft een wat kritischer toon. Het is te betreuren dat het rapport van de TeldersStichting nog te weinig kritisch is omtrent de huidige rechterlijke macht, zowel ter zitting als in vonnissen. Door het ontbreken van deze kritiek sluit het rapport van de TeldersStichting niet aan bij de thans algemeen levende gedachten.

Mijn slotsom is, dat de legitimiteit van de rechterlijke macht niet alleen wordt bedreigd door de in het rapport genoemde oorzaken maar ook door:

* weinig correctiemogelijkheden met betrekking tot slechte rechters (of een rechter slecht is kan onder meer statistisch blijken, indien van hem veel meer vonnissen door het Hof vernietigd worden dan van andere rechters).
* de rechters, die elkaar te veel de hand boven het hoofd houden;
* het te veel volgen van de weg van de minste weerstand;
* de juridische en morele dwang om mee te werken aan mediation, ook in de gevallen waarin zulks zinloos is;
* de soms heersende klassenjustitie en manipulatie van de rechtsgang.

Mr. W.J. Slagter was advocaat in Rotterdam, rechter in Rotterdam en hoogleraar van 1961 tot 1989 aan de Economische Faculteit, de Juridische Faculteit en

de Faculteit Bedrijfskunde van de Erasmus Universiteit te Rotterdam, waarvan hij ook rector magnificus is geweest. Hij was curator van het Curatorium van de TeldersStichting en buitengewoon lid van de Raad van State.

Noten:

1) W.J. Slagter, 'Voorstel voor een dialoog tussen rechter en partijen, mede ter voorkoming van een poging tot wraking', NJB, p. 2444.
2) W.J. Slagter, 'Een nieuwe wrakingsregeling', *NJB*, 2013, p. 1334. Zie voor een afschrikwekkend voorbeeld van een misplaatse weigering van een wrakingsverzoek Rb. Oost Nederland zp Arnhem 19 maart 2013, JOR 2014, 108.
3) Vgl. Mr. P. Ingelse, 'De rechter en de mediator', NJB, 21 november 2014, pp. 2856-2863.
4) Zie omtrent integriteit in rechtspraak Marian Husken en Harry Lensink, *De naakte rechter. Over de storm in de Nederlandse rechtspraak*, besproken in *NJB*, 2014, p. 1595; Michiel van Emmerik, Jan-Peter Loof en Ymre Schuurmans, 'Rechtspraak anno 2014. Vertrouwen is goed maar controle kan (nog) beter', *NJB*, 26 september 2014, pp. 2228-2236; en M.L. van Emmerik, J.P. Loof en Y.E. Schuurmans, *Systeemwaarborgen voor de kernwaarden van de rechtspraak*, Rapport van de Universiteit Leiden in opdracht van de Raad voor de Rechtspraak, Den Haag, 2014, en waaromtrent het artikel: 'Geef integriteit in rechtspraak meer systematisch aandacht', *NJB* 9 mei 2014, pp. 1299-1300. Zie ook: *Visitatierapport Gerechten 2014*, besproken in *NJB* 2014, p. 2755.